

HİNDİSTAN

**Bir Ulusun Doğum
Sancıları**

Özgür Doğan

www.marksist.com

Kasım 1994

Hindistan: Bir Ulusun Doğum Sancıları

tan'da da onu doğurdu: *Hint ulusunu*. Ve bunu *Svadeshi hareketi* izledi. Yani ulusal hareket!

Açılan üniversiteler, teknik okullar ve vakıflarda Avrupa tarihi öğretiliyordu. Avrupa uluslarının nasıl oluştukları, birleştikleri ve özgürlüğe kavuştukları okutuluyordu. Artık kapitalistleşmeye başlayan Hintliler böylece ihtiyacını duydukları feyze de kavuşmuş oluyorlardı. Gelişip güçlenmeye başlayan Hint burjuvazisi artık başını kaldırabilirdi.

1885'de emekli bir İngiliz memurun girişimiyle Ulusal Hint Kongresi Kalküta'da toplandı. Amaç Hint halkının eğilimlerini yöneticilere aktarmaktı. Kral Naibi bu kongreyi hoşgörüyü karşıladı ancak talepler yerine getirilmeyince, Kongre önüne açılan yola giriverdi. Bu, siyasi mücadele yolu idi. 1900'lerin başlarında Hintliler sınırlı da olsa kimi demokratik haklara kavuşmuşlardı.

Sahne hazırlanmış, dekorlar yerli yerine oturtulmuş, aktörler bekleniyordu. Ve onların da sahnedeki yerlerini almasıyla Hindistan'ın tarihi oyunu başlamış oldu.

* * *

İngilizlerin kıtaya çıkışları, gerçekten de kıtanın tarihini değiştirmiş, onun kaderini bambaşka bir mecraya sürüklemişti. Tarih boyunca ilk kez Hindistan, o kasvetli sefaletinden kurtulmanın eşğine geliyordu. Ancak bu eşğe daha nice acılar çekerek, sefaletine sefalet ekleyerek erişecekti. Hindistan sanki kendi Asyatik despotik tarihinin günahının diyetini ödüyor gibiydi. Fakat bu çözülme süreci onu pekiştirecek, dağınlığına son verecek ve tarihinde ilk defa uyuşukluğundan kurtularak, Oblomovlarını mezara gömerek, bir ortak hedef uğruna kenetlenerek yek vucüt olacaktı. Bunun kapıları açılmıştı. Artık Hindistan tüm geçmişini, bir ayıklamaya tabi tutarak ve en değerli unsur ve yeteneklerini bir araya getirerek yeni bir toplum oluşturma ve dünya tarihine özgün katkısını sunma savaşımına girmeye hazırды ve girdi de.

Marx'ın bu doğrultudaki kestirimleri harfiyen doğrulanmıştır.

"Hintlilerin kendileri İngiliz boyunduruğunu tümüyle kırarak denli" güçlenmeye başlıyorlardı ve "bu büyük ve ilginç ülke"ye bakan herkes onun "yeniden canlanışını görmeyi güvenle ummak"la yetinmiyor, bunu görüyordu artık.

Peki sonra ne oldu? Bu ayrı bir hikayedir.

Hindistan yapabileceğinden daha azını yaptı, ancak yine de siyasal bağımsızlığını kazandı. Bugünkü karışıklıkları şüphesiz onu daha da öteye proleter Hindistan'a götürecektir.

Ve artık onun önünde sosyalizmden başka yol yoktur.

Marx ve Engels'in Hindistan'a yaklaşımlarını kendi tarihselliği içinde kavramak, Marksist teorinin diğer somut sorunlarda olduğu gibi bu konudaki açılımlarını da bilimsel açıdan inceleyebilmek için söz konusu değerlendirmelerin nesnesinin kendi iç hareketi içinde ele alınarak, onun çeşitli öğelerinin nasıl bir süreçten geçerek belirginleştiğini, geçmişte ve bugün ne olduğunu ortaya koymak kaçınılmaz yön-temsel bir zorunluluktur. Hele onların kimi değerlendirmelerini bugün Marksizmi toptan yadsımak için bir eleştiri yağmuruna tutanlar göz önüne alındığında, Hindistan'ın dağılık ve parçalanmış bir durumdan nasıl Hindistan durumuna geldiğini incelemek ve bu sürecin dönüm noktalarını saptamak gerekiyor. Şimdi bu açıdan, tarihe şöyle bir göz atalım.

Avrupa'da çeşitli bağımsız elzanaatçıların birleştirilmesiyle daha büyük ölçekli atölyelerde meta üretiminin geliştirilmeye başlandığı manüfaktür dönemi, yaklaşık 16. yüzyılın ortasından 18. yüzyılın son üçte birine kadar uzanır. Bu dönem, tüm bir dünyanın altüst oluşunun temellerinin atıldığı, milyonlarca insanın kanının akıtılacağı, tarihte görülmemiş bir yağma ve katliama yol açan para kazanma hırsının, eskinin o kutsal şövalye ruhunu bile baştan çıkardığı bir dönemdi. Denizcilik, ticaret ve yeni ülkelerde atılacakları maceralar, herkesin rüyalarının temel ögesi oluyor, başta yapıyordu. Çeşitli keşiflerle kilisenin egemen dünya görüşü yerle bir ediliyor, bu yıkılış sürdüğü ölçüde de paranın ruhu hayat buluyordu.

Ortaçağın sonlarına doğru Avrupa'da kimi teknik gelişmeler, her şeyden önce tarihsel açıdan taşıdığı önem bakımından kendisini denizcilikte göstermişti. Ticaretin gitgide büyüdüğü bir dönemde bu gelişme hem onun koşullandırdığı hem de dönüp onu daha da ileri iten ve dönüştüren bir etki yarattı. Merkantilist gelişme açısından öne atılan ülkeler ve bunlar arasındaki rekabet temelinde sömürge imparatorlukları doğuyor ve ardından yıkılıyordu. Bu süreç içerisinde birinin ardından öbürü büyük keşiflere girişmiş, dünyanın bilinmeyen yerlerini gün ışığına çıkarmak yönünde muazzam bir rekabet başlamıştı. Bu rekabetin altında yatan faktör şüphesiz ki bir bilim ve keşif aşkı değil, dünyanın henüz Avrupalının ellerinde olmayan muazzam zenginliklerini gasp edebilmektir.

Düzenlenen seferler göz kamaştırıcı boyutlara ulaşıyor ve sömürgecilik günün temel uğraşısı oluyordu. Bu sömürgecilik sefaletten başka bir şey getirmediği Doğu'yu Batı'ya bağlar, o muazzam Asyatik Doğu imparatorluklarını bir vuruşta yerle bir ederken, Batı'da da yepyeni olgularla sonuçlanıyordu. Doğu'yu sömürgeleştirmek için gittiği seferlerde Beyaz Adam kaçınılmazlıkla oraların yapısını değiştirirken, Avrupa'ya döndüğünde kendi ülkesini de değişmiş buluyordu.

Ticaret ve denizciliğin birbirini koşullandırdığı bu dönemde başlıca hedef ticaret sermayesini büyütmektir. İlkel sermaye birikimi olarak adlandırabileceğimiz bu dönemde muazzam sermayelerin biriktiğini görüyoruz. Paranın bir yüzüne kan ilişmişken, sermaye daha doğar doğmaz her yanından kan, çirkef ve çamur akıyordu. Ticari sermayenin efendi olduğu bu dönem, bir dünya pazarı yaratmaya başlamış, milyonlarca Doğuluyu aklıktan ve kılıçtan geçirerek ekonomilerini çökertmiş, ama akıl almaz boyutlardaki kâr oranı eşliğinde kan ve kemiğe dayanan bir sermayeyi de bir araya getirmişti.

İlk başta Doğu'dan Batı'ya akan baharata dayanan ticaret artık nitelik ve yön değiştirmişti. Manüfaktür ile ticaret arasındaki bağ sayesinde ve yıkılan Doğu ekonomisi temelinde, artık ticaret ağırlıklı olarak Batı'dan Doğu'ya manüfaktür ürünlerinin ihracatını da kapsıyordu. Manüfaktür üretimi ticari sermayenin artışıyla paralel bir şekilde artıyordu. Bu biriken ticari sermaye gitgide manüfaktüre yatırılmaya başlandı halde artan talep dizginlenemiyordu. Makinelerin ve buharın devreye sokulması dünyayı şöyle bir yerinden hoplattı. Artık manüfaktürün yerini sanayi üretimi almıştı. Ticari sermaye ile sanayi sermayesi yer değiştirmiş ve sanayi sermayesi zaferi kazanmıştı.

Marx'ın *Alman İdeolojisi*'nde, *Komünist Manifesto*'da, *Kapital*'de ve pek çok makalede bu büyük değişimin tasvirini yaptığını ve fizyolojisini çıkardığını görürüz. Tüm bu eserlerde kapitalizmin ne pahasına oluştuğunun detaylı bir analizini ve onun insanlık dışı yanının açık bir eleştirisini buluruz. Yere göğe sığdıramayan ticaretin nasıl korkunç bir sefaletin ikiz kardeşi olduğunu o dönemde Marx ve Engels'den başka kimse yeterince kavramamıştı. Çağdaşlarının tüm yakınmalarına, serzenişlerine rağmen Marx ve Engels bu gidişi durdurmaya ve eskiye dönmeye hiç niyetli değildiler! Onlar tarihin gerici ahlâk bezirgânları değildiler. Hareketi tek yanılla değil olası tüm görünüşleriyle kavramaya adanmışlardı kendilerini. Olumsuzluğun içinde olumlu olanı, hareketin içinde yıkıcı ve yenileyici unsuru görüyorlardı. Üretici olanın yıkıcı hale geldiği, yıkıcılığı ve yağmanın sermayenin temellerini attığı bir tarihsel hareketti bu. Uygarlık bezirgânlarını acımasızca teşhir ettiler, onların iki yüzlülüğünü kuşkuya yer bırakmayacak şekilde ortaya serdiler. Kapitalizmin vahşetini, *tarihselliğini ve mantıksallığını*, mantık dışı oluşuyla birlikte gözler önüne serdiler.

Kapitalizm eleştirilerinde onun bu yağmacı, sömürücü yanını o kadar çok işlediler ki, burada bu konuda tek bir alıntı yapmaya gerek bile yoktur. Uzak oldukları iki tutum vardı: Birincisi ona tapınmak, ikincisi onu idealist bir temelde reddetmek. Seçtikleri şey onu *diyalektik olarak yadsımak* oldu. Burjuvazinin ne pahasına olduğunu gayet iyi bildikleri tarihsel ilericiyi de belirten onlardır. Burjuvaziye kesinlikle haksızlık yapmadılar ve ona hak ettiği değeri verdiler. İşte Hindistan konusundaki görüşleri, ancak bu temelde anlaşılabilir. Kapitalist ticaretin ve üretimin gücünü tamamiyle kavramışlardı. Onun “göksel” Asyatik imparatorlukları nasıl yerden yere vurduğuna, üstelik kimi durumlarda bu işi nasıl salt ekonomik yöntemlerle yaptığını şahit oldular ve bunu dile getirdiler.

Hindistan ve Çin üzerine yazdıkları yazılar, Marx ve Engels'in sömürgecilik konusundaki genel görüşlerinin tamamlayıcı bir unsurunu oluşturur. Sömürgeciliğin Avrupa'daki etkilerinin yanı sıra, ilişkinin diğer yanının yani sömürge ülkelerdeki etkilerinin de ele alınması gerekiyordu ve aldılar. Bu etkiyi Hindistan bağlamında iki yönüyle incelediler: Yıkıcı ve yenileyici yönleriyle. Bu yazılar genel olarak sömürgeciliğin kendisiyle değil, onun söz konusu ülkelerdeki *etkileriyle ve sonuçlarıyla* ilgilidir. Hem Marx'ın hem de Marksistlerin sömürgecilik ve emperyalizmden duydukları nefret şüphe götürmez. Fakat, bu yazıları kendi bağlamlarından ve tarihselliğinden koparıp, günümüzde benzer girişimleri ilerici olarak adlandıranlardan, bu yazılardan hoşnut olmayanlara kadar geniş bir yelpazeye yayılan anti-Marksist yaklaşımların var olduğunu da belirtmeliyiz. Birinciler sosyal-şovenler ve sosyal-emperyalistlerken, ikinciler idealist ütopyalar ve Üçüncü Dünyacı milliyetçilerdir.

“Hindistanlılar, bizzat Büyük Britanya'da halen egemen olan sınıfların yerine sanayi proletaryası geçene dek, ya da Hintlilerin kendileri İngiliz boyunduruğunu tümüyle kırarak denli güçlenene dek, kendi aralarında İngiliz burjuvazisi tarafından saçılmış yeni toplum öğelerinin meyvelerini toplamayacaklardır. Gene de ... bu büyük ve ilginç ülkenin, az çok uzak bir dönemde yeniden canlanışını görmeyi güvenle umabiliriz.”⁸

İngilizler Hindistan'ın ulusal ve toplumsal kurtuluşunun temellerini atıyorlardı. Bütün yarımadada düzeni sağlamışlar, bütün Hintlileri tek ve merkezi bir yönetim altında toplayarak ve onlara kendilerini, aracılığıyla tanımlayabilecekleri tek bir düşman göstererek varolmayan bir şey yaratmışlardı: Hint ulusunu. Birbirini anlayan, dilleri arasındaki farklılığın kimi yerlerde bir Avrupalı ile aralarındaki farklılığa kadar vardığı bu milyonlarca insan zorla da olsa artık anlaşabilecekleri bir dile kavuşuyorlardı: İngilizce. Yanı sıra tek bir yönetim ve tek bir adalet mekanizması, tek bir ağırlık, ölçü ve para sistemiyle birlikte iyi ya da kötü bir ulusal pazar yaratılmıştı.

Kapitalist İngiltere'nin karşısında eski ekonomi çökmüş, zanaatçılar yok olmuş ve toplum bütünüyle köylüleşmişti. İngilizler egemenliklerini ticari üstünlükleriyle sağlıyorlar ancak başkaldırı olduğunda en büyük vahşetten de kaçınıyorlardı. Bu egemenliğin en büyük sonucu kast sisteminin çökmesi oldu. Ekonominin çökmesi kast sisteminin altını oyarken, İngilizlerin ucuz ürünlerle birlikte ihrac ettikleri liberal ve özgürlükçü fikirler de, entelektüel yetenekleri İngilizleri bile şaşırtan Hintliler arasında yayılmaya başlamış ve böylece kast ideolojisi de derin yara almıştı.

Tüm Hindistan'ı bir ağ gibi ören muazzam bir demiryolunun yapılmasıyla İngiliz ürünleri en ücra yerlere kadar ulaştı ve böylece yıkım tamamlandı. Ardından altı bin mile yaklaşan bir telgraf hattının kurulması ve posta hizmetleri başladı. Yol ve sulama kanalı şebekesi inşa eden Bayındırlık Ofisi kuruldu. Kalküta, Bombay ve Madras'da üç üniversite açıldı. Eğitim işi merkezileştirildi.

Böylece sadece İngiliz malları değil düşünceler de ihrac edilmiş oluyor ve bu maddi temel üzerinde Batı düşüncesiyle karşılaşan Hintlilerden oluşan bir Hint entelijensiyası doğuyordu. Bu entelijensiyanın yardımıyla Mehria yasaklandı, 1843'de kölelik kaldırıldı. Tam bir tepeden devrim örneği olan bu olaylar 1858'de Doğu Hindistan Şirketi rejiminin lağvedilmesi ve Hindistan'ın doğrudan parlamentoya bağlanması ile doruğa ulaştı.

Hindistan'da kurulan yeni yönetimin yaptığı ilk iş kağıt para çıkarmak oldu. Böylece bankaların oluşumunun yolu açıldı. Ve ardından, İngilizler üçüncü bir şeyi daha ihrac etmeye başladılar: *Yatırım sermayesi*. Yabancı sermayenin yanı sıra yerli sermaye de gelişmeye başlıyor, ilk ulusal bankalar kuruluyordu. Yıkılan ve sefalete sürüklenen köylü yığınları kentlerde kurulan sanayiye savrularak Hindistan'da modern proletaryanın oluşumunu başlatmış oldu.

Tüm eski altyapı çökmüş ve yerine yenisinin temelleri atılmıştı. Toplumun kast yapısı dağılmış ve modern sınıflar ortaya çıkmaya başlamıştı. Hindistan artık Batı'nın bir parçasıydı. Sanayinin ve pazarın gelişmesi Batıda neyi doğurduysa Hindis-

⁸ Marx, *Hindistan'da İngiliz Egemenliğinin Gelecekteki Sonuçları*, SY, c.1, s.602

Hindistan toplumunun tüm çerçevesini parçalamıştır. Yenisini kazanmaksızın kendi eski dünyasının böylece yitip gitmiş olması, Hindu'nun mevcut sefaletine özel türden bir kasvet getirmekte ve İngiltere tarafından yönetilmekte olan Hindistan'ı bütün eski geleneklerinden ve tüm geçmiş tarihinden ayırmaktadır.”⁵

İngilizler sömürgeleştirdikleri halklara kan ve sefaletin yanı sıra kendi yönetim ilkelelerini ve uygarlık temellerini de getiren ender sömürgecilerdendi. Bu temelleri ellerindeki bütün araçlarla kuruyorlardı. Çünkü sadece varolan kaynakları eşi benzeri görülmemiş bir ağgözlülükle sömürmekle bir yere varamayacaklarının farkındaydılar. Sömürgeleri sadece kendi ticaret ve sanayileri için bir hammadde kaynağı olarak değil, aynı zamanda ilk önceleri bir pazar olarak ve daha sonra da bu pazarın gelişip verili kapitalizm öncesi sistemi yıkması sayesinde doğacak ucuz işgücü cenneti olan bir yatırım alanı olarak gördüler. Oralara sadece topları, tüfekleri ile değil, sanayi ürünleri ve sermayeleriyle gittiler. Ve böylece, eskinin durağan toplumsal organizma biçimleri, küçük aile toplulukları, Marx'ın deyişiyle, İngiliz vergi tahsildarının ve İngiliz askerinin sert müdahalesinden çok, İngiliz buharlı makineleri ve İngiliz serbest ticareti ile büyük çapta çözülmeye ve yok olmaya başladı.

“Bu aile toplulukları, onlara kendi kendilerine yetme gücü veren el dokumacılığının, el değirmenciliklerinin ve el tarımcılığının o özgün bileşimi içinde, ev sanayiine dayandırılmıştı. Eğiriciyi Lancashire’a, dokumacıyı ise Bengal’e yerleştiren ya da Hintli eğirici ve dokumacının her ikisini birden yok eden İngiliz müdahalesi, bu küçük yarı-barbar, yarı-uygar toplulukların iktisadi temellerini dağıtmış ve böylece Asya’da o zamana dek görülmüş en büyük ve doğruyu söylemek gerekirse biricik toplumsal devrimi yaratmıştır.”⁶

İngiltere’nin böyle büyük bir devrimi yaratırken, ancak en iğrenç çıkarlara göre hareket ettiği ve bunları kabul ettirmede aptalca davrandığı doğrudur. Ama asıl sorun bu değildi.

“Sorun, insanoğlunun, Asya’nın toplumsal durumunda köklü bir devrim olmaksızın yazgısını tamamlayıp tamamlayamayacağıdır. Eğer tamamlayamayacaksa suç u ne olursa olsun bu devrimi getirmekle İngiltere, tarihin bilinçsiz aleti olmuştur.”⁷

İngiliz sömürgecileri kapitalizmin kaçınılmaz sonucu olarak; buldukları her şeyi yıkacaklar ve yerine kendi kafalarındaki dünyayı en azından onun maddi temellerini kuracaklardı.

“İngiliz burjuvazisinin yapmaya zorlanacağı her şey, yalnızca üretici güçlerin gelişimine bağlı olmakla kalmayıp, bunların halk tarafından mülk edinilmesine de bağlı olan toplumsal koşulları ne değiştirecek, ne de bu koşulları maddi olarak onaracaktır. Ama yapmamazlık edemeyecekleri şey, her ikisinin de öncüllerini ortaya koymak olacaktır. Zaten burjuvazi bundan fazlasını yapmış mıdır ki? Burjuvazinin herhangi bir ilerlemeyi, bireyleri ve halkları kan ve çirkef içinde, sefalet ve aşağılanma içinde süründürmeden sonuçlandırdığı görülmüş müdür?

⁵ Marx, *Hindistan’da İngiliz Egemenliği*, SY, c.1, s.590 ve 591

⁶ age, s.594

⁷ age, s.595

* * *

Konumuz Hindistan olunca Portekizlilerin Hindistan aşkına bakmak gerekiyor. Portekizliler 1400’lerin ortalarında Afrika kıyılarına çıkıyorlar, bu kıyılarda ticari merkezler kuruyorlar ve bu merkezler üzerinden fildişi ve köle ticareti yapıyorlardı. 1471’de ilk kez ekvatorun güneyine geçmişler, 1488’de Ümit Burnu’nu keşfeden Bartolomeu Diaz Afrika’yı dolaşarak Hint Okyanusu’na ulaşmıştı. Ve böylece baharat yolu Batı’ya açılırken, Doğu’nun tarihinde de sancılı bir dönem başlıyordu.

1497’de Vasco da Gama liderliğinde düzenlenen yeni bir seferle Hindistan “kıtası”na, bu uçsuz bucaksız ülkenin güney ucuna ulaşılmıştı. Da Gama’nın bu ilk seferi yalnızca gemileri baharatla doldurup dönmekle sonuçlandıysa da, daha o döner dönmez yeni bir sefer başlatılıyor ve bu kez yalnızca ticari mallarla değil, top ve barutla yola çıkılıyordu. Portekizliler esas olarak denizde üstünlük kurmaya çalışıyorlardı. İlk elde özellikle Arapların ticaret üstünlüğünü kırmaya çalıştılar. Bunun gayet anlaşılabilir olan nedeni şuydu: O döneme değin, Arapların Hindistan’dan alıp gemilerle Kızıldeniz üzerinden Akdeniz limanlarına ulaştırdığı baharat Avrupa için çok değerli bir üründü. Daha sonra bu baharat Akdenizdeki Arap limanlarından, daha çok Venedik gemilerince Avrupa’ya taşınıyordu. Portekizliler eğer bu Arap yolunu kesebilirlerse, Doğu’nun tüm ticari malları Portekizlilerin tekelinde, Afrika’dan dolaşan bir baharat yoluyla Portekiz limanlarına akacaktı ve böylece Portekiz Doğu ticaretinin merkezi haline gelecekti. Öyle de oldu.

Araplarla kıyasıya yürütülen deniz savaşlarını kazanan Portekizliler, hem bu ticaret tekelini ele geçirdiler hem de Hindistan’ın kabuğunu deldiler. Hindistan’a yönelik emelleri hiçbir zaman ciddi anlamda bu ülkenin ele geçirilmesi olmadı, çünkü bunu yapabilecek bir kara gücüne sahip değillerdi. Bu nedenle kıyılarda üsler kurmakla yetinmek zorunda kaldılar.

Portekizlileri selâmlayan Hindistan

Portekizliler Hindistan kıyılarında göründüklerinde, bu ülkede iki büyük devlet vardı. Bu ikisinin de temel uğraşısı tarım ve topraktı. Güney ucundaki Vijayanagar İmparatorluğu Hindistan’ın dörtte biri üzerinde oturuyor ve ticaretle kuzeydekine göre daha haşır neşir oluyordu. Kuzeydeki Moğol İmparatorluğu ise ülkenin geri kalan kesimine hakim bir tarım imparatorluğu idi. Hindularla müslümanlar arasındaki ayrılığa da dayanan bu bölünmüşlük, Avrupalı sömürgecilerin elinde ülkeyi sömürgeleştirmek için yüzyıllarca, üstelik daha da arttırarak kullanacakları bir koz idi.

İki imparatorlukta da toprak uğraşısının egemen olduğunu söyledik. Bu temelde kurulan imparatorluklar merkezi olmakla birlikte, her birinin üzerinde yükseldiği köy topluluklarının kendi içine kapalı kaldığını ve merkeze vergi ödediğini, buna karşılık merkezi devletin kimi kamu işlerini yürüttüğünü görüyoruz. Bu kendi içine kapalı, dış dünya ile ilişkileri çok sınırlı, kendini toprağa ve dini tarikatlara vermiş, muazzam cahil, devasa hurafelerin etkisinde ve insanın kurban edilmesinden tutun, dul kadınların ölen kocalarıyla birlikte ateşte yakılmasına varıncaya değin ilkel alışkanlıkları olan köy toplulukları imparatorluğun temeli idi. Bu tip alışkanlıklar (*Mehria*) 1800’lerin ortalarına, İngilizler, oluşan Hint aydın tabakasının desteğiyle bunu yasaklayıncaya kadar sürdü. Marx’ın Asyatik tarz olarak adlandırdığı bu tarz,

yüzyıllar boyunca değişmeden kalmıştı. Moğollar gibi o dönemde gerçekten yağmacı olan bir topluluk bile bu düzeni yıkamamış tersine ona uyum sağlayarak bu uygarlığın içinde (Moğollar Hint uygarlığıyla karşılaştırıldığında tam bir sıfırdılar) erimişti. İşin aslı, sadece Moğollar değil Hindistan'ı kim işgal ettiyse aynı akibete uğradı. Ta ki istilâcılar, Hint uygarlığından daha gelişmiş bir uygarlığa sahip bulunanlar olunca caya değin.

Portekiz egemenliğinin sonu: Hollanda, İngiltere ve Fransa

Portekizlilerin egemenliği uzun sürmedi. Zaten Portekiz 1580'de İspanyolların egemenliği altına girmişti. Portekizlileri Hindistan kıtasından püskürtüp atanlar ise Hollandalılar oldu. Ortaçağın sonlarından itibaren Hollanda'da büyük bir uygarlık geliyordu. Bu uygarlık bir yandan İtalya'yı bile gölgede bırakıyor, diğer yandan güçlü bir tüccar, zanaatkar ve bankerlerden oluşan burjuva sınıfı yaratıyordu.

Hollandalıların gemicilikteki gelişkinliği Portekiz egemenliğinin sonu oldu. Ama onlar da öncülleri gibi deniz egemenliği hedefini aşamıyorlardı, çünkü öncüllerinden bile daha küçük bir ulustular. Onlar Hindistan'la yetinmeyip Borneo adalarına, dahası Avustralya yoluna kadar ulaştılar ve buraları egemenlikleri altına aldılar. Ancak öncüllerini gölgede bırakacak bir sömürge yağmasıyla birlikte yeni bir kurum getirip, onun sayesinde Asya'yı soyduktan sonra yerlerini başkalarına bıraktılar. Söz konusu kurum 1603'de kurulan Doğu Hindistan Şirketi idi.

Bu şirket, kendisini takip eden diğerlerinin modeli oldu ve tüm sömürgeci ülkelerde benzerleri kuruldu. Bu büyük, çok ortaklı şirketler, sömürgeleri kendi denetimlerinde tutuyorlar, kendi hesaplarına askeri kuvvet bulundurabiliyorlar, “adaleti” sağlıyorlar ve para basabiliyorlardı.

1612'de İngilizlerin ticari girişimleri başladı. 1668'e değin, İngilizler kıtanın batı, doğu ve güney uçlarında önemli ticari merkezler kurmuşlar ve kaleler yapmaya başlamışlardı.

İngilizlerle birlikte, Fransızlar da gündeme geliyordu ve artık kıtanın kaderi bu ikisi arasında verilecek mücadeleye bağlıydı. Daha bu noktada şunu saptamak gerekiyor: Ardıllarının tersine Fransız ve İngilizler kıtanın içlerine sızarak tüm Hindistan'ı ele geçirmek istiyorlardı; onlar kıyılarda yalıtılmış ticari ve askeri üslerle yetinemezlerdi. 1690'lara gelindiğinde bu iki sömürgeci ülke arasındaki rekabet kızışmaya başlamıştı.

1700'lerin ortalarında bu rekabet askeri şekle büründü. Bu andan itibaren olan biteni anlatmak oldukça uzun bir hikâye, ancak şunu söylemekle yetineceğiz; 1848 yılında bugünkü tüm Hindistan, Pakistan ve Bengal İngilizlerin mutlak denetimi altına girmiş ve Hindistan, Kraliçenin toprağı haline gelmişti. Bu süreçte İngilizlere karşı asıl engel Hintlilerden değil Fransızlardan geldi. Neden? Şimdi bu soruya kısaca yanıt vermeye çalışacağız.

“İngiltere'nin Hindistan'da yerine getirmesi gereken ikili bir görevi vardır: biri yıkıcı, öteki yenileyici –eski asyatik toplumun ortadan kaldırılması ve Asya'da Batı toplumunun maddi temellerinin atılması.

“... İngilizler, yerli toplulukları parçalayarak, yerli sanayi kökünü kazıyarak ve yerli toplumda büyük ve yüce olan ne varsa yerle bir ederek bu uygarlığı yıktılar. Bunların Hindistan'daki egemenliklerinin tarih sayfaları, bu yıkımın ötesinde pek başka bir şey kaydetmiyor. Yenileme işi bu yıkıntı yığını arasından zar zor seçilebiliyor. Ama gene de başlamıştır.”³

Yukarıda belirttiğimiz nedenlerden ötürü, yıkımdan ve istilâdan tarih boyunca kaçınamayan Hindistan'ın kaderi İngiliz egemenliği açısından ele alındığında sorun Marx'ın deyişiyle şuydu:

“İngilizlerin Hindistan'ı fethetmeye hakları olup olmadığı değil, Türkler, Persler, Ruslar tarafından fethedilmiş Hindistan'ı, İngilizler tarafından fethedilmiş Hindistan'a yeğleyip yeğlemeyeceğimizdir.”⁴

İşçi sınıfının bu talanı önleyebilmekten henüz uzak olduğu bir durumda, Hindistan'da bu talana karşı bağımsız bir demokratik hareketin henüz olmadığı bir durumda, Marx Hindistan'ın ilhakını muarızlarından farklı olarak bir spekülasyon şeklinde değil, bir veri şeklinde ele alıyordu. Ve bu ilhakın yakın gelecekteki sonuçlarını kestirmeye çalışıyordu. Hindistan'da bir *ulusun kuruluşu* açısından, bu ulusun ve tüm Doğu'nun kurtuluşu açısından elzem olan bir görevi, Asyatik despotizmin yıkılışı ve yerine modern kapitalist toplumun kuruluşu görevini kim yerine getirecekti? Bunu, eriştiği muazzam ticari, sınai ve askeri güçle İngiltere'den başkası gündeme getiremezdi bile. Ancak şüphesiz onlar bu işi “uygarlık bezirganları” olarak, büyük bir ikiyüzlülükle ve farkına bile varmadan yapacaklardı. Doğu'nun kurtuluşu için bu kabuğun parçalanması gerekiyordu ve bu kabuk yüzyıllar boyunca kırılmadığı gibi, kıtanın sömürgecilerin istilâsına uğradığı 150 yıl boyunca bile, İngilizler gelene kadar tüm kasvetiyle korunmuştu.

Onları öncekilerden ayıran şey uyguladıkları vahşet ve getirdikleri sefalet değildi.

“... İngilizlerin Hindistan'a getirdikleri sefaletin esas olarak farklı ve tüm Hindistan'ın daha önceleri çekmiş olduğundan sonsuz ölçüde daha yoğun türden olduğundan kuşkuyla yer yoktur. İngiliz Doğu Hindistan Şirketi tarafından asyatik despotizmin üzerine oturtulmuş bulunan Salsette Tapınağı'ndaki bizi ürküten kutsal canavarların her birinden daha canavarca bir bileşim oluşturan Avrupa despotizmini kastetmiyorum. Bu, İngiliz sömürge yönetiminin ayrırcı özelliği değil, yalnızca Hollanda'nın bir taklididir...”

Ancak;

“Hindistan'daki tüm iç savaşlar, istilâlar, devrimler, fetihler, açlıklar, birbiri peşi sıra gelen bu eylemler şaşılacak kadar karmaşık, hızlı ve yıkıcı görünürlerse de, yalnızca yüzeyde kalmışlardır. İngiltere, henüz herhangi bir onarım belirtisi göstermeksizin,

³ Marx, *Hindistan'da İngiliz Egemenliğinin Gelecekteki Sonuçları*, SY içinde, Sol Yay., 1.bsk, c.1, s.598

⁴ *age*, s.598

boğazına sarılıyorlardı, çünkü birbirleriyle buluştukları noktada yapacak başka hiçbir şeyleri yoktu.

Yalıtıklığın ve durağanlığın tepesinde oturan despotizm kendisine gerekli istikrar zeminini bu temelde buluyordu. Yıkımlar, savaşlar, fetihler ve istilâlar verili toplumsal düzende hiçbir değişikliğe yol açmıyor, ancak onun tepesindekileri yerlerinden ediyor, yerine yenilerini geçiriyordu. Lenin'in dediği gibi:

“Bilindiği gibi o tipte bir devlet sistemi, ekonomik düzende kapitalizm öncesi ataerkil özelliklerin tam egemen bulunduğu ve meta üretimi ile sınıf farklılaşmalarının pek az gelişmiş bulunduğu hallerde, büyük istikrarlılığa sahiptir.”¹

Despotizmin bu istikrarı, tüm bir toplumu içinden çıkmaları imkânsız bir yabancılaşmaya sürüklemişti:

“Bu on binlerce çalışkan ataerkil ve zararsız toplumsal organizmanın dağıtılmasını ve paramparça edilmesini, yıkımlar içine düşmesini ve bunları oluşturan bireylerin aynı zamanda eski uygarlık biçimlerini ve kalıtsal yaşam araçlarını yitirmelerini görmek ne denli tiksinti yaratsa bile, saf ve sevimli köy topluluklarının, zararsız görünümüne karşın, her zaman Doğu despotizminin temellerini oluşturmuş olduklarını, bunların insan zihnini olabilecek en dar çerçeve ile sınırladığını, onu hurenin karşı konmaz aleti haline getirdiğini, geleneksel kurallara köle ettiğini, onu her türlü büyüklükten ve tarihsel erkten yoksun bıraktığını unutmamalıyız. Bütün dikkatini sefil bir toprak parçası üzerinde yoğunlaştırarak imparatorluklarının yıkılmaları, anlatılması olanaksız vahşetler, koskoca kentlerin nüfuslarının katledilmeleri karşısında, kendisini lütfedip fark eden herhangi bir saldırganın çaresiz kurbanı olan, doğa olayları karşısında gösterdiği ilgiden fazlasını göstermeyerek seyirci kalmış bu barbarca bencilliği unutmamalıyız. Bu küçük toplulukların kast ayrımları ve kölelik yüzünden bozulmuş olduklarını, insanı çevresi üzerinde egemen duruma getirecekleri yerde onu dış koşullara bağımlı hale getirdiklerini, kendi kendine gelişmekte olan bir toplumsal durumu hiç değişmeyen doğal bir yazgı haline dönüştürdüklerini ve böylece, insanın aşağılanmasını, doğa egemeni insanın maymun *Hanuman* inek *Sabbala* önünde büyük bir aşkla diz çökmesiyle teşhir ederek, doğaya hayvanca bir tapınma getirmiş olduklarını unutmamalıyız.”²

İngiliz sömürgeciliğinin talan ve yağmacı yanı, azgınlıkları İspanyolları bile mumla aratan Portekizliler ile Hollandalılardan hiç de aşağı kalmıyordu. Ama İngilizlerin sömürgecilikleri öncüllerinde olmayan bir şeyi daha içeriyordu. Belli ölçülerde Fransızların gösterdikleri “yönetme” sanatının virtüözleriydi İngilizler. İngiliz sömürgecilik madalyonunun bir tarafında sömürü, talan ve katliamlar vardı. Diğer yanında ise bu sömürüyü daha da derinleştirmeyi ve istikrarlılaştırmayı hedefleyen bir yönetme ve kendi kopyasını yaratma yeteneği. Sömürmek ve örgütlemek, küçümsemek ve iyi yönetmek, yağmalamak ve uygarlaştırmak. Marx'ın belirttiği gibi İngiliz sömürgeciliğinin iki etkisi vardı: yıkmak ve yenilemek.

¹ Lenin, *Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı*, Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı içinde, Sol Yay., 2.bsk, s.63

² Marx, *Hindistan'da İngiliz Egemenliği*, Seçme Yapıtlar (SY) içinde, Sol Yay., 1.bsk, c.1, s.594-5

Hindistan: Parçalanmışlığın trajedisi

İngiliz ve Fransızlar arasındaki rekabetin kızışmaya başladığı dönemde, Hindistan halkı anlaşılması güç bir vurdum duymazlıkla kıyılarında kurulmakta olan Avrupai şehir ve kurumlara karşı kayıtsız kalıyor ve o muazzam dondurulmuş hayatını sürdürmeye devam ediyordu. Ne var ki, bu kayıtsızlığın bedeli çok ağır oldu. O dönemde henüz arka bahçelerinde olan istilâcılar, “şimdilik evimize girmediler” diyerek hoşgörüyle karşıladılar. Düşman eve girdiğinde her biri “henüz benim odama girmedir” dedi ve onunla işbirliği yaparak rakip odaya yöneltti. Düşman pervasızlaşıp kendi odalarına girdiğinde onunla işbirliği yaptılar, henüz rahat koltuklarında oturuyorlardı. İstilâcılar koltuklarını da ellerinden aldıklarında artık yapacakları hiçbir şey kalmamıştı...

Dahası başlangıçta zaten parçalanmış olan yapı, hem varolan büyük devletlerden birinin, Vijayanagar İmparatorluğu'nun çözülüşüyle siyasal olarak daha da parçalanıyor, hem de yeni yeni tarikatların doğuşuyla gelecekteki zaafını kat be kat arttırıyordu. Vijayanagar devleti çöküp yerini sayısız küçük devlete bırakırken, bunlardan en güçlü ikisi, gelecekte Fransa ile İngiltere arasındaki savaşında her ikisine karşı savaşan unsurlar olarak değil, birinin ya da ötekini müttefiki olarak sıvrilecek unsurlar olarak ortaya çıkıyordu: Haydarabad ve Maissour devletleri.

Bu siyasal kaos, gelişen dini ve dini/siyasi akımların etkisiyle zamanla kuzeye de egemen oldu ve Moğolların merkezi iktidarı sadece şeklen varlığını korudu.

Hindistan'ın bölünmüşlüğüne olan katkıları nedeniyle dinsel temelde gelişen ayrımları göz önüne almadığımız taktirde işin içinden çıkamayız. Daha Portekizlilerle birlikte kıtada Hristiyanlığı yayma çabaları başlamış, ancak bu çabalar doğrudan oldukları ölçüde başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Bunun üzerine bir İtalyan Cizvit yeni bir taktikle işe girişti. Önce tüm bir Hint uygarlığını, onun kafa yapısını, yaşam tarzını anlamak ve içselleştirmekle işe başladı. Brahmanlarla kurduğu ilişkilerin gelişimi ve Brahmanların onu kendi kastlarına kabul edışıyle gelişen süreçte garip din adamları peydahlanıvermişti: Hristiyan Brahman papazları. Hristiyanlık bu şekilde yayılmaya başlamıştı. Kast sistemine dokunmayan bu yayılma, Papa ondan ürküp yasaklayınca değin sürdü.

Moğol İmparatorluğu parlak döneminde çeşitli dinlere karşı hoşgörülü yaklaşımıyla belli bir birlik sağlayabilmişti. Ancak müslümanlık Hindu dininin üzerini örtmekle birlikte onu asimile edememişti.

Müslümanlık Hindu dininde artık küllenmiş olan tek tanrı fikrini körüklüyordu. Brahmanizmin bunu yadsımasına rağmen, özellikle Moğol hükümdarı Ekber Şah'ın hoşgörüsünden yararlanan Pencaplı Nanak, açıktan tek tanrı fikrini yaymaya başladı. Nanak, fark gözetmeksizin bütün insanlara her türlü kast engeli ötesinde hitap ediyordu. Öğretisinin temelinde, determinizm ve kadere inanışın öğeleri yatmaktaydı: İyilik, sadece Tanrı sevgisi uğruna yapılmalıydı ve karşılığında bir şey beklenmemeliydi; bu düzeye yükselmeyen kişi (Hinduluktaki olduğu gibi), bu düzeye ulaşabilmek için yeniden doğmaya mahkûmdu. Nanak'ın peşinden gidenlere sadece “mürit” ya da *Sih* deniyordu. Eşitlik peşinde olan Sihler, dayanışma ve birlik içindeydiler. Ruhani liderleri olan *guru*'lara duydukları saygı sayesinde örgütüllüklerini merkezileştiriyorlardı. Amritsar merkezleri haline gelmişti. Hint geleneğinin tersine,

düşüncenin önüne eşitlik arayışındaki bir eylemi koymaları onları sadece bir tarikat olmaktan çıkarıp, toplumsal-siyasal bir hareket haline getirdi. Bu birlik ve eylem ilkesi Hint geleneğine aykırı idi. Ancak bu ilkelerin, Hindistan’da bir ulusun yaratılmasıyla, ki bu birazdan göreceğimiz üzere İngilizlerin işi olmuştur, mücadele geleneğinin temellerine mütevazı da olsa katkıda bulunduğunu söyleyebiliriz.

Ekber Şah’ın ölümüyle hoşgörü çanına ot tılandı. Bunun ilk sonucu, nüve halinde bile olsa eylem halindeki bir hareket olan Sihlerin silaha sarılmaları ve acımasız ve savaşçı bir hareket haline gelmeleri oldu. Sihler artık “kılıcı vaftiz etmişlerdi”. Dayanışma, düşmanla savaşma ilkeleri yüceltilirken *Mehria* lanetlendi. Moğollarla savaşımın temellerini attılar ve kendilerine ait bir ülke yarattılar.

Böylece Hindistan’da artık dört büyük din vardı: Hindu, İslâm, Hristiyan ve Sih dinleri. Ancak Sihleri siyasal olarak, Moğollarla savaşım bağlamında diğerleri de izledi. Bunlardan ilki Marathe’dır.

Marathe denilen küçük bir köy topluluğunda yaşayan bir adam, Moğollara karşı muazzam bir gerilla savaşına başladı. Kendi halkından da haraç topluyor ve bu paraları yürüttüğü savaşın finansmanında kullanıyordu. Binlerce savaşçıya ulaşan gücüyle Moğolları dize getirdi. Onları kendi denetimi altına alarak bir kukla durumuna düşürdü.

Maratheler daha çok toplumun en alt katlarından geliyorlardı. Ancak Sihlerin yaptığı gibi kastlara karşı çıkmamış onu kabullenmişlerdi. Buna rağmen eski merkezi siyasal egemenlik biçimini reddederek yerine *Peshva* denilen başkan temelinde bir hükümet kurmuşlardı. Süreci içinde, tek bir Peshva olmasına rağmen, Marathe devleti hemen hemen bütün Moğol İmparatorluğunu kapsayan bir konfederasyon haline geldi. Başında, sözde Moğol hükümdar gerçekte ise Peshva vardı. Ancak bu konfederasyon siyasal parçalanmışlığı yok etmemişti...

Böylece, Fransızlar kıtayı işgale giriştiklerinde karşılarında buldukları şey tam bir dağınıklık, irili ufaklı yüzlerce devlet, bu devletlerin içinde ardı arkası kesilmeyen iç savaşlar, devletler arasındaki savaşlar, çıkar çatışmaları, bir bölgeden diğerine birbirini anlamayan bir halk, tüm bir Hindistan’da üç yüzden fazla dil ve diyalekt oldu. Böylesine parçalanmış, Marx’ın deyişiyle “üründeki çeşitlilik sayısı kadar siyasal parçalanmışlık ve köy sayısı kadar devlet”in olduğu bir ülke, Avrupa’nın en önde gelen güçlerinden biri karşısında, onun muazzam askeri gücü ve saray entrikaları karşısında ayakta duramazdı ve nitekim duramadı da.

Fransızlar ilk önce gayri resmi de olsa İngilizlerle savaşa girerek onları püskürttü. Bu savaşıma Hint Yarımadası’ndaki tüm devletler seyirci kalmışlar ve böylece güçsüzlüklerini dışa vurmuşlardı. Sanki verilen savaş onları kimin egemenlik altına alacağına belirlenmesi için verilmiyormuş gibi buna göz yumdular. Bir tenis maçı seyrederek gibi çıtlarını bile çıkarmadan taraflardan bir birine, bir diğerine bakıyorlar, bir taraf sayı kazanınca da coşkunca alkışlıyorlardı. Bu istilâcıların kendileri için ne büyük bir tehdit unsuru olduğunu göremiyorlar, aralarındaki anlaşmazlıkları bir tarafa bırakıp bir birlik oluşturamıyorlardı. Marx’ın Asyatik tarzın insanı nasıl bir ota döndürdüğünü anlatırken kullandığı o muhteşem benzetmeler gerçeğin ta kendisidir.

O dönemde Hindistan’daki Fransız temsilcisi Dupleix bu sessizlikten çok kurnazca yararlanarak bir yandan egemenliğini pekiştiriyor, diğer yandan savaş halindeki

Hint devletleri arasında bir taraf oluyor, birine karşı diğerinin emrine askerlerini paralı askerlermiş gibi veriyor ve başarı kazanınca ödülünü yeni topraklar ve yeni unvanlar olarak alıyordu. Bu şekilde, onların bir kısmıyla müttefik olup kendine bağlıyor, geri kalanını ise kan ve baruta boğuyordu. Böylece Dupleix elini kolunu sallaya sallaya tüm Hindistan’ın efendisi haline geldi. Hindistan’a sözde Moğollar egemendi, ancak Moğol hükümdar, Marathelerin Peshva’sının elinde bir kuklaydı ve Maratheler Fransızların müttefiki haline gelmişti.

Bu anlaşılmasız zaferin ardında Hint uyusukluğunun ve hurafeciliğinin yattığının kanıtı olarak şu olaydan daha güzel bir örnek olamaz: Marathelerin binlerce askeri ve atlıyı bir araya getirebildiği bir ülkede, Dupleix’in elinde çok küçük bir güç vardı ve o pervasız bir özgüvenle bu zayıf gücünü, büyüğü altı yüz kişi olmak üzere iki gruba bölebiliyordu. Dahası bu altı yüz kişilik grup balta girmemiş ormanlarda bin beşyüz kilometre yol kat ederek önüne çıkamı yok edebiliyor, güneyin büyük imparatorluğunun başkentine girerek onları Fransızlarla ittifaka zorlayabiliyordu. Bin beş yüz kilometre, Rusya bir tarafa bırakılacak olursa bugün en büyük Avrupa ülkelerinin bir uçtan bir uca uzunluğundan fazladır!

Fransa’da yaklaşan devrim ortamında, Fransız krallığının dar kafalılığı Dupleix’in yaptıklarından ders çıkaramadı ve onu geri çağırdı. Ancak Dupleix’ in pratiği başkalarının çok iyi değerlendiriliyordu. Bu, kıtanın kaderini değiştiren İngilizlerden başkası değildi.

Dupleix’in yaradılış olarak ikizi İngiltere’de doğmuştu. İngiliz komutan Robert Clive, hocasından öğrendiği dersleri büyük bir başarıyla pratiğe geçirdi. Giriştiği gerilla savaşıyla Fransızları yıprattı. Bu işi de örgütlediği Hintlilerle yaptı! 1756’da Yedi Yıl Savaşları patlayınca Fransa’nın sömürgelerini yitirme saati çalmış oldu. 1757’de Bengal tümüyle İngilizlerin oldu. Artık Hindistan’ın kapıları İngilizlere açıyordu. Ancak İngilizleri ciddiye almayan Hintliler kendi aralarındaki iç savaşlara, prensler arasındaki savaşlara devam ediyorlardı. Böylece ölüm fermanlarını kendileri imzalamış oldular.

İngilizler de tıpkı Dupleix gibi bu iç savaşlardan, devletler ve prensler arasındaki savaşlardan, her an yıkılan ve her yerden mantar gibi biten devletlerin zayıf ve güçlü yanlarından yararlanarak, birini parayla satın alıp öbürüne saldırarak, ikisi arasındaki savaşta taraf olarak ve mükâfatını alarak, katliamlara girişerek ve katledilerek, talan ederek ve talanı engelleyen yasalar çıkararak, büyük devletleri önce parçalayarak ve ardından birkaç yıl sonra yiyip yutarak nihayet 1848’de tüm Hindistan’ı ele geçirdiler.

Hindistan’da İngiliz egemenliği

Marx’ın “Hindistan’ın istilâ yazgısından kurtulamayacağı”na dair yazdıkları bu bağlamda anlamlıdır. Eğer Hindistan bu yazgıdan kurtulamadı ise, bunun biricik nedeni, dinsel, dilsel, kültürel temeldeki olağanüstü bölünmüşlüğüdür. Bu bölünmüşlüğü gün ardında ise, tüm bir Doğu’nun ortak baş belâsı Asyatik despotizm yatar. Belli bir coğrafyada köy topluluklarını tamamen birbirinden yalıtık bir ekonomik yaşama mahkûm eden bu despotizm, bunların tepesinde merkezi bir odak olarak hükümlarlığını ilân ediyordu. Topluluklar yalıtılmışlıklarını kırdıkları ölçüde birbirlerinin